

Nadine Ahr

De belofte

Een waargebeurd verhaal over liefde en dementie

2014

Uitgeverij XL

Zoetermeer

Proloog

Zodra de organist de eerste tonen aanslaat, moet ik slikken. Ik ga niet huilen. Dat heb ik me vast voorgenomen. Edwin zou het niet hebben gewild. ‘Huil niet als ik ga. Ik heb immers een mooi leven gehad,’ zei hij altijd. Of zei zij dat altijd? Ik weet het niet meer en het maakt uiteindelijk niets meer uit, want nu huil ik toch. Waarom ook niet? Ik ben op zijn begrafenis.

Het is een dinsdagochtend in februari. Een koude winterdag in Hannover, iets na elfen in een kapelletje uit de jaren zestig. In dikke jassen zitten we in een sobere ruimte met bakstenen muren en zwarte tegels op de vloer. Door de kleine ramen dringen zonnestralen. Bij begrafenissen wil je dat het regent. Het is de eerste mooie dag sinds weken.

Het gezelschap dat afscheid komt nemen is klein, de overledene heeft lang geleefd, is eenennegentig jaar geworden, de meeste mensen die hem hebben gekend zijn vóór hem gestorven. Op de voorste rij rechts zitten zijn schoondochter en zijn kleinzoon. Zijn zoon is al dood. Zeven jaar geleden gestorven aan een hartinfarct. Links vooraan zitten mijn ouders, mijn peettante en ik. Strikt genomen is niemand van de linkerrij met hem verwant. Ook ik niet.

Edwin Ludwig, de man in de kist, was mijn grootvader. De enige grootvader die ik ooit heb gekend. De beste

die ik me kon wensen. Maar bloedverwanten waren we nu eenmaal niet.

Wanneer de laatste klanken van het orgel wegsterven en de spreker, die geen geestelijke is, achter de kathedraal gaat staan en over de aanvaarding van de dood praat, monotoon en onpersoonlijk, kijk ik voor het eerst naar de kist waarin Edwin nu ligt en die op een bordeauxrood kleed voor me staat. Het is een kleine kist, denk ik. En dan: past hij er eigenlijk wel in? Per slot van rekening was hij, mijn grootvader, een imposante man. Hoe kan zo'n lange, forsgebouwde man in zo'n kleine kist passen? Of ligt hij er met opgetrokken knieën in? Ik schud mijn hoofd, verwerp de gedachte. Die lijkt me ongepast. In plaats daarvan kijk ik naar de bloemstukken rond de kist. Bont zijn ze. Precies waar hij van hield. Hij was dol op bonte kleuren. 'Een laatste groet', staat er op het lint van het bloemstuk dat op de kist ligt, met de namen van zijn kleinzoon en schoondochter. Links en rechts op de vloer nog twee bloemstukken, nog meer groeten, 'in liefdevolle herinnering', namen van mensen die hem hebben bijgestaan. Bloemstukken als duizenden andere. Zoals ze nu eenmaal worden gemaakt. Slechts één bloemstuk, links naast de kist, ziet er anders uit. Oranje, lila en witte bloemen, zonder naam op het lint. Hij zou het mooi hebben gevonden. Ik heb het gekocht.

'Nu is iedereen gekomen om Edwin een laatste groet

te brengen,' zegt de spreker achter de kathedr en hij haalt me uit mijn gedachten. Wat hij zegt klopt niet. Niet iedereen is gekomen. Zij is niet gekomen, de vrouw in wier naam ik het bloemstuk heb gekocht. Zij ontbreekt. Zij, de enige die voor hem belangrijk zou zijn geweest. Marie, die door iedereen Ria werd genoemd. Mijn grootmoeder. Een bloedverwant van mij. Zijn meisje.

Het verhaal van mijn grootouders is een verhaal als vele andere. En toch is het een uniek verhaal.

Hier, op een dinsdagochtend in februari, in een kapel uit de jaren zestig, in een sobere ruimte, met een spreker die niet kan spreken en een kleindochter die geen kleindochter is, eindigt het verhaal van Edwin en Ria. Een verhaal dat achtenzestig jaar geleden, in augustus 1945, begon.

Hoofdstuk 1

Augustus 1945. Met een laatste ruk kwam de auto tot stilstand. Edwin zat op de laadbak, samen met de anderen. Drie dagen waren ze nu al onderweg. Te voet vertrokken van de kust in het noorden van Duitsland. Daarna verder met de trein naar Hamburg. Tegen de avond hadden ze de hanzestad bereikt, hadden de kaarsen in de ramen en de ruïnes gezien. Aangestoken voor hen. Voor degenen die naar huis terugkeerden. Voor de soldaten.

Vier jaar had Edwin in de Tweede Wereldoorlog gevochten. In het noorden van Frankrijk was hij geweest, daarna in Rusland. Hij had geluk gehad. Hij was ternauwernood ontsnapt aan de belegering van Stalingrad. Een schampschot had zijn bovenbeen geraakt. Wekenlang had hij in het lazaret gelegen, zijn been wilde maar niet genezen. Toen Edwin weer kon vechten, bestond zijn eenheid niet meer. Die zat vast. Bij Stalingrad. Levende doden. Edwin had geluk gehad.

Nu, anderhalf jaar later, was hij hier. In Hannover. Met niets dan een papiertje in zijn hand en in zijn bagage wat ondergoed en een beetje hoop. 'Uitstappen,' riep iemand van voren. Vlug sprongen ze van de laadbak, jonge en oude mannen die gewend waren bevelen op te volgen. De vrachtwagen reed weg,

achter bleef een wolk van opdwarrelend stof dat neerdaalde op hun uniformen die stijf stonden van het vuil. Edwin klopte zijn kleren schoon. Na een paar vruchteloze pogingen gaf hij het op. Het hielp toch niet. Al weken, die jaren leken, droeg hij dit uniform. Hij zag eruit als een schooier en niet als een soldaat. Een paar minuten bleven ze besluiteloos staan, de mannen en hij, alsof ze niet konden begrijpen dat zij het hadden overleefd, op de een of andere manier. Zoekend, een beetje verloren keken ze om zich heen. Een groepje soldaten dat naar huis was teruggekeerd. Naar hun geboortestad, die er niet als geboortestad uitzag. Niet als wat ze kenden, waaraan ze hadden gedacht als ze 's nachts de slaap niet konden vatten.

‘t Is allemaal wel veranderd,’ zei een jonge soldaat. ‘Kan best,’ bromde Edwin, ‘ik weet het niet. Ik ben niet van hier.’ Zijn vingers omklemden het papiertje dat hij vier oorlogsjaren lang bij zich had gedragen. De letters waren al vervaagd, slechts met moeite kon hij lezen wat er stond. Edwin had de woorden in zijn hoofd. Had ze zich goed ingeprent.

‘Hé,’ vroeg hij aan de jonge soldaat die hem had aangesproken. ‘Weet jij hoe ik...’ – hij keek nog een keer op het papiertje, alleen maar om zeker te zijn – ‘...naar de Helenenstrasse kom?’

De jonge soldaat, een kleine vrij magere man met

blond, kort haar, grijsde. 'Ja, dat weet ik precies. Ik woon namelijk in de Helenenstrasse, op nummer 8. Loop maar met me mee.' En toen: 'Hoe heet je eigenlijk?'

'Ik ben Edwin.'

'Ik ben Otto. Waar kom je vandaan?'

'Thüringen,' zei Edwin.

Op 19 april 1921 werd Edwin geboren in Katzhütte, een dorpje in Thüringen. Het tweede kind van zijn ouders. Zijn vader een eenvoudige man die in een ijzersmelterij werkte, zijn moeder huisvrouw. Dorpsbewoners, die niet veel geld hadden, maar genoeg om van te kunnen leven. Een eenvoudig, goed leven. Zelfs aan het eind van de jaren twintig, toen vrienden en burens hun baan kwijtraakten, had zijn vader werk. De ijzersmelterij liep goed. Misschien was ook dat de reden waarom Arno, Edwins vader, altijd een overtuigd communist was gebleven, zelfs toen je dat al niet meer hardop kon zeggen. 'Arno,' zei Edwins moeder altijd als vader te diep in het glaasje had gekeken en tegen de fascistten, – 'dat gespuis' – van leer trok, 'Arno, hou je mond. Door jou komen we nog in de gevangenis.' 'Door mij? Door die lui komen we in de gevangenis. Door hen, niet door mij!'

Edwin, destijds nog maar net tien, begreep niet veel

van wat zijn vader allemaal beweerde. Over proletariërs, die zich aaneen moesten sluiten, en over het hele politieke gedoe. Hij trok liever de bossen in. Een avontuurlijk terrein waar ze rovertje en boswachter speelden en later de meisjes achter een struik trokken voor de eerste heimelijke zoen. In Katzhütte, Edwins wereld, had hij lang van een onbezorgde jeugd genoten. Zelfs nog toen er van onbezorgdheid eigenlijk allang geen sprake meer was, toen Hitler Polen was binnen gevallen en de oorlog iets was dat niet alleen in de lucht hing, maar werkelijkheid was geworden. Toen had Edwin net zijn opleiding tot ijzerbewerker voltooid, in de gieterij waar ook zijn vader werkte. Hij had zijn eerste grote liefde leren kennen, tot laat op de avond in boerenschuren gedanst, een zoen en nog wel iets meer gestolen. Het was in de winter van 1940, Edwin was net negentien geworden, toen hij werd opgeroepen voor het leger. Hij, de zoon van een communist, had vier jaar lang gevochten voor de overwinning. Hier, in Hannover, ver weg van huis, op een plein vol puin, kwam een einde aan zijn tijd als soldaat.

In marstempo begaven Otto en Edwin zich op weg. Een eindje rechtdoor, dan rechtsaf de hoofdstraat in, langs een fraai aangelegd meer.

‘Dat is de Maschsee,’ zei Otto en hij wees met zijn

hoofd naar het water. ‘Ter verpozing voor de stadsmens. Hitler heeft het meer laten aanleggen.’

Edwin gromde. De vrede was nog te vers, het waren niet de dagen waarin je over Hitler wilde praten. Je wilde niets meer. Alleen rust, vrede. En hoe dan ook naar huis.

Alsof hij Edwins gedachten had geraden, vroeg Otto: ‘Waarom ben je hier en ga je niet naar huis?’

‘De Russen,’ zei Edwin.

Meer hoefde hij niet te zeggen. Otto knikte. Geen soldaat die nog bij zijn verstand was prakkiseerde erover naar een door de Russen bezet gebied te gaan. Edwin had zelf Russen gedood, had gezien wat SS’ers en anderen in Rusland hadden aangericht. Hij wist dat in bijna iedere Russische familie doden te betreuren waren. Wist hoe ze gehaat werden, de Duitse soldaten, de nazi’s. Daarom was hij niet naar huis gegaan, naar het Thüringer Wald, naar zijn dorp, met het beekje achter zijn ouderlijk huis, een beekje dat in het voorjaar, als de sneeuw begon te smelten, een woeste rivier werd.

‘En wat wil je hier?’

‘Mijn oom woont hier,’ zei Edwin en hij zocht in zijn broekzak naar het briefje met het adres dat zijn vader hem had toegestoken. Helenenstrasse 4. ‘Je weet maar nooit,’ had zijn vader gezegd.

Ze waren nog geen halfuur onderweg toen ze de He-

lenenstrasse bereikten. De meeste huizen in de straat waren ongeschonden. Alleen links achteraan, waar vroeger een huis had gestaan, was nu niets meer. Slechts puin en as.

Ze namen afscheid met een handslag. Otto en hij. Makkers op weg naar een nieuw leven.

‘Daar, dat is nummer 4,’ riep Otto hem nog toe voordat hij in een huis verdween.

Edwin legde de laatste meters naar het huis van zijn oom alleen af.

De voordeur stond open. Buiten begon het al te schemeren. De gang die Edwin voor zich zag was donker en koud, het rook er naar stampot en zweet. Bij de woning op de begane grond geen naam op de deur, dus verder, de trap op. Op de eerste verdieping, links vooraan, een klein bordje. *ACKER*, stond erop. De achternaam van zijn oom. Geroezemoes drong naar buiten. Edwin klopte aan. Eén keer. Twee keer. Toen ging de deur open.

Een mollige vrouw met rimpels rond haar ogen en een schort keek hem aan. Zwijgend stonden ze tegenover elkaar. Een paar seconden. Toen begon ze te schreeuwen. ‘Edwin!’ riep de kleine dikke vrouw en ze drukte de soldaat, een grote forse man, wel een beetje uitgemergeld maar met nog steeds brede schouders, tegen haar borst. Drukte hem tegen zich aan. Drukte hem bijna dood voordat ze hem eindelijk